

בארה של תורה

מאת הרב ראובן גולן מח"ס רינונה של תורה ♦ יו"ל ע"י כולל שערים המצויינים שע"י מוסדות דרכי תורה רחובות

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

מל' - 08-9744220

דוא"ל לרשימת תפוצה:

rg5740@gmail.com

שבט תשע"ד

גליון מס' 53

העלון מוקדש לעילוי נשמת מרן רשכבה"ג רבי עובדיה יוסף בן גורג'יה זצוקללה"ה

פרשת משפטים

העלון מוקדש לעילוי נשמת רבינו הגדול מרן הגרע"י זצוקללה"ה, ובו חידושים על הפרשה מספריו, ויה"ר שיהיה מליץ יושר בעדנו ובעד כל ישראל

(כב, א) "אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו, אמר ר"ש, אם הוא נמכר, אשתו מי נמכרה? מכאן, שרבו חייב במזונות אשתו". והנה נחלקו הפוסקים האם חיוב מזונות הבעל לאשה הוא מדאורייתא או מדרבנן, **לרמב"ם** (פי"ב מה' אישות ה"ב) והרשב"א הוא חיוב מהתורה, אך **לרמב"ן** בפרשתנו ולמגיד **משנה** (שם) הוא מדרבנן. ולכאורה מהפסוק הנ"ל מוכח שהוא חיוב דאורייתא, שאל"כ כיצד יתכן שאמרה התורה שהאדון חייב במזון אשת עבדו בשעה שהעבד עצמו אינו מחוייב בכך מן התורה, ועל כרחק שהוא חיוב תורה ולכך בשעה שנמכר לעבד מוטל החיוב על אדוניו, וקשה מכאן לדעות שחיוב מזונות הוא מדרבנן. וכבר הקשה כן הגאון ר' שלמה קלוגר בחכמת שלמה (אה"ע סי' ט).

ברם, מרן זצוק"ל **ביביע אומר** תמה (ח"ג אה"ע סי' יד) שנשמטו מהם דברי הרמב"ן בפרשתנו עה"פ "ויצאה אשתו עמו", שאף שלא היה העבד חייב במזונות אשתו מהתורה מ"מ כיון שדרך כל הארץ שהבעל מפרנס את אשתו ציוה ה' ברחמיו להיות הקונה כאב רחמן לאשת העבד ולבניו, וכל זה מחמלת השי"ת עליהם ועל העבד, שלא ימות בצערו בהיות עמלו בבית נכרי ואשתו ובניו יהיו נעזבים. וכ"כ הריטב"א (קידושין שם).

וכן מוכח מדברי ר"ש (קדושין שם) "ויצא מעמך הוא ובניו עמו, אם הוא נמכר בניו מי נמכרו? אלא מכאן שרבו חייב במזונות בניו", ולכאורה הרי גם לסוברים שמזונות אשתו דאורייתא, חיוב מזונות בניו הקטנים הוא מדרבנן, וכיצד נתחייב האדון בכך, ועל כרחק כנ"ל שהתורה חייבתו כיון שכך היא הדרך שהאב זן את בניו הקטנים, ולא משום שחייב לזונן מן התורה.

ומרן האריך בזה והעלה למסקנה שאף שלדעת הרמב"ם חיוב מזונות מהתורה מ"מ הלכה כר"ף ורא"ש שלשיטתם חיוב מזונות הבעל לאשתו הוא מדרבנן, ובפרט שכן דעת רוב הפוסקים.

"כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש" (כב, ה)

בשו"ת **יביע אומר** (ח"ו או"ח סי' כט) נשאל מרן אודות מה שנהגו לערוך חגיגת בת מצוה, כשמגיעה הבת לגיל י"ב שנה ויום אחד, אם יש לזה מקום בהלכה. ואם יש לברך ג"כ ברוך שפטרני מעונשה של זו, כשם שמברכים על הבן שהגיע לגיל בר מצוה ברוך שפטרני מעונשו של זה.

"כי תקנה עבד עברי, שש שנים יעבוד" (כא, ב)

בראשית שנת תשל"ג התבקש מרן זצוק"ל ע"י גדולי ישראל להתמודד על משרת הראשול"צ מול הרב שביהן באותה תקופה. הרב נתחבט בזה ודן בכך בארוכה עם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ובין היתר דן בזה מצד איסור הורדת רב ממשרתו. וביביע אומר (ח"ט חו"מ סי' ט) הביא את כל השתלשלות הענינים.

והנה בדבריו שם הביא מה שכתב הרמ"א (חו"מ סי' של"ג סע' ג') שאסור לפועל ואפי' למלמד או סופר להשכיר עצמו להיות בבית בעל הבית בקבע שלשה שנים.

והיינו שכשמלמד או סופר וה"ה לכל פועל משכיר עצמו לג' שנים יצא מכלל שכיר ונכנס לכלל עבד, ואסור לאדם למכור עצמו לעבד עברי. ונתבאר בפוסקים נראה סמ"ע שם, וביותר בשו"ת חת"ס ח"א או"ח סי' ר"ן שהמקור לשיעור ג' שנים הוא ממה שנא' בישעיה (טז, יד) **"שלש שנים כשני שכיר"**, ומשמע שסתם שני שכיר הם ג' שנים, ובתורה נא' (דברים טו, יח) בעבד עברי "כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים", דהיינו פעמיים כשני שכיר, ונמצא שכל שמשכיר עצמו ליותר מג' שנים יצא מכלל שכיר ונקרא עבד, ולכך אסור להשכיר עצמו ליותר משלש שנים.

וכתב החת"ס (שם) שזה הטעם למנהג רוב תפוצות ישראל שכאשר ממנים רב כותבים בשטר הרבנות שהמינוי הוא לזמן, ורבים נהגו לכתוב שהוא לג' שנים. והיינו כנ"ל שביותר מג' שנים נחשב כעבד ולא כשכיר ואסור לאדם למכור עצמו לעבד.

אולם **ביביע אומר** (שם) הביא דברי שו"ת **שערי צדק** (יו"ד סי' קסח) שדחה את דברי החת"ס, שאין זה דומה למלמד או סופר, שהם מחוייבים לציית לבעל הבית השוכרם, אך קבלת רב היא להיפך, שהקהל מקבלים אותו עליהם לשמוע בקולו ככל אשר יצוה עליהם בעניני התורה, ולא יסורו מהוראותיו ימין ושמאל, ולא שהרב יהיה חייב לציית לבעלי בתים נהוסיף השערי צדק, שהחת"ס התכוין לרב שנתמנה לכהן בעיירות קטנות, שהרב מושכר אצלם להיות גם ש"צ וסופר ושו"ב, שזה נחשב כעבד, משא"כ רב גדול בקהילה גדולה שהרב הוא המנהיג ונחשב כאביהם ורבים של בני העיר].

"אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו" (כא, ג)

פירש"י "וכי מי הכניסה שתצא? אלא מגיד הכתוב שהקונה עבד עברי חייב במזונות אשתו ובניו". וכן אמרו במסכת קידושין

יהודה בן רינה ושלום שרעבי ז"ל
יונה בת לולו אברהם ע"ה
כליפה מקיקוס בן פרשה כלילה ניסים

תמר בת ברוד שרעבי ע"ה
אליהו בן משה ורבקה שמחי ז"ל
תמר בת סעדה שלום ע"ה

לע"נ ר' בנימין בן סלחה ז"ל ♦ סרח בת רחמה ע"ה
ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאזיה בת תאגיה ע"ה
רחל בת סאלחה ע"ה ♦ צביה בת סרח ע"ה

אמנם מרן האריך להוכיח שהאב מחוייב בחינוך בתו, ולכך גם למג"א יש לברך על בתו כשמגיעה למצוות. וכן העלה למסקנה שיכול האב לברך כן על בתו, ובפרט שאף בבן יש לברך ברכה זו בלי שם ומלכות, וא"כ אין חשש לאומרה בבת שהגיעה למצוות.

לא תבשל גדי בחלב אמו" (כג, יט)

[קטע זה אינו מתורת מרן]

המעין בהלכות בשר בחלב ימצא שחז"ל החמירו עד מאד באיסור זה וגזרו על סייגים והרחקות רבות נראה בי"ד סי' צ"ז בשם הר"ן, וש"ך סי' פ"ט סק"ב. ועוד כהנה וכהנה רבות בהלכות אלו. וראה דעת הבי"ח בסי' פ"ז שאף בבהמה טמאה שאסורה בלא"ה באכילה גזרו איסור בב"ח מדרבנן, ולדעות מסוימות גזרו בזה אף גזירה לגזירה נראה רמב"ם פ"ט ממאכ"א הל' כ' ולח"מ שם, וכ"ד מרן שם כמבואר בפמ"ג, ואכמ"ל מזה שלא מצוי כ"כ באיסורים אחרים.

ונראה בעומק הענין, שהנה כתב השיטה מקובצת במס' בכורות (ו, ב) "בירושלמי משמע שאכלו המלאכים בשר בחלב, שאמר להם הקב"ה כשביקשו שתנתן להם התורה, אין אתם ראויים לקבלה, שמיד תינוק בא מבית הספר מביאין לו חלב ואוכל, מביאין לו בשר ונוטל ידיו, אבל אתם אכלתם בשר בחלב, כדכתיב ויקח חמאה וחלב". ונמצא שישראל זכו לקבלת התורה בזכות מצות בשר בחלב, ובפרט בזכות שזוהרים בה מאד ועושים הרחקות וסייגים כגון קינוח והדחה בין אכילת גבינה לבשר. נכתב האמרי אמת בפרשתנו "איתא במכילתא שלכך נאמר בג' מקומות לא תבשל גדי בחלב אמו כנגד ג' בריתות שכרת הקב"ה עם ישראל בחורב וערבות מואב ובהר גריזים ועיבל. והיינו משום שהמלאכים טענו שלא ליתן התורה לישראל, ונזחחו משום שאכלו בשר בחלב אצל אברהם, ואחר מתן תורה אין למלאכים שייכות לתורה, ולכן יש לאיסור בב"ח שייכות למתן תורה, ולכן נאמר האיסור ג' פעמים כנגד ג' בריתות, וכתיב ראשית בכורי וגו' לא תבשל גדי בחלב אמו, היינו שלאיסור בשר בחלב יש שייכות לחג השבועות שהוא זמן הבכורים".

והיות וקבלת התורה היתה ע"י מצות בשר בחלב לכך החמירו חז"ל באיסור זה בייחוד, כדי להורות על גודל זהירותנו בו, שמחמת כן ראויים אנו שתהא התורה בידינו. נוביתור, שאנו נוהרים אפילו בחששות הרחוקים יותר של בשר בחלב, ואילו המלאכים אכלו בשר בחלב דאורייתא, שכן אכלו לשונות של בשר, ואיסור בב"ח בבשר בהמה הוא מהתורה. ועוד, שכבר הקשו מה שייך אכילה אצל המלאכים, ותירצו שהם שרפו את הבשר והחלב בפיהם. וא"כ נתבשל הבשר והחלב בפיהם והיה זה בישראל דאורייתא.

וזהו יסוד המנהג לאכול מאכלי חלב בחג השבועות, להזכיר בזה את זהירותנו אנו באיסור זה, ולהראות שאף אנו כאבותינו ראויים לקבל את התורה בשבועות, שלא כהמלאכים שאכלו בב"ח.

שוב ראיתי שכן כתב הבית הלוי בפר' יתרו, והתורת חיים במס' בבא מציעא (פו, ב), וכ"כ הבאר היטב (או"ח סי' תצ"ד סק"ח).

ב. והנה האור החיים הקד' האריך בביאור הפסוק "כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש" על דרך הדרש, שהאדם במעשיו הרעים מצית אש שאוכלת את כל הסובבים אותו, ובה נענשים ח"ו הבריות ובפרט בניו. וסופו ש"ש שלם ישלם המבעיר את הבערה" ויענש אף על מה שסבלו אחרים מחמתו. וכתב "ותמצא שהצדיקים כשהיו בניהם מגיעים לכלל שנים שאינם נלכדים בעוון אביהם, היו שמחים ואומרים ברוך המקום שפטרם מעונש זה, הרי כי יעניש ה' לגורם עונש בשבילו לזולת".

ונמצא שלדעתו "ברוך שפטרני מעונשו של זה" היינו שנפטר האב ממה שהיה נענש מחמת שבנו סובל בגלל עוונותיו. וכן פירש הלבוש (סי' רכ"ה), אך המג"א (שם) פירש "שפטרני מעונשו של זה, שעד עכשיו היה נענש האב כשחטא הבן בשביל שלא חינוכו, ומכאן ולהבא אינו נענש".

ג. ואמנם הגאון ר' שלמה קלוגר בחכמת שלמה (או"ח שם) תמה על דברי הלבוש, שמשמע שבן גדול יותר מבן י"ג שנה ויום א' אינו נענש בעוון האב, והרי מבואר בש"ס על הפסוק "ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו", שאין השמדה אלא כילוי בנים, אלא שתפילת משה עשתה מחצה, ונשארו אלעזר ואיתמר, והרי נדב ואביהוא היו גדולים יותר מ"ג שנה ויום א', ואעפ"כ נענשו בעון אביהם, ומוכח שבן גדול ג"כ נענש בעוון האב. והניח בצ"ע.

וכתב על כך מרן, דאשתמיטתיה הגמ' ביומא (פו) "אשריהם לצדיקים לא דיין שהן זוכים אלא שמזכים לבניהם עד סוף כל הדורות, שכמה בנים היו לאהרן שהיו ראויים לישרף כנדב ואביהוא, אלא שעמדה להם זכות אביהם". ובעירובין (סג) אמרו, לא מתו נדב ואביהוא אלא משום שהורו הוראה בפני משה רבן, אי נמי בשביל שהיו שתויי יין. ונמצא שלא מתו בעוון אביהם.

ואדרבה יש מקור מפורש ללבוש בילקוט שמעוני (רות, סי' תר) "וימותו גם שניהם, אמר ר' חייא בר אבא, עד יג' שנה הבן לוקה בעוון האב, מכאן ואילך איש בעונו ימות". וכ"כ הרמב"ם (פ"ו מהל' תשובה ה"א) "יש חטא שהדין נותן שנפרעים על חטאו בעוה"ז בגופו או בממונו או בבניו הקטנים, שבניו של אדם הקטנים שאין בהן דעת ולא הגיעו לכלל מצות, כקניינו הן, וכתיב איש בחטאו יומתו, עד שיעשה איש".

ד. וכתב בשו"ת מנחת עני (חאו"ח סי' ג) שנפקא מינה בין המג"א ללבוש, לענין בת שהגיעה לגיל יב' שנה ויום אחד, שללבוש שפירש ש"פטרני מעונשו של זה" היינו שהבן היה נענש עד עתה בעון האב, א"כ גם על הבת יש לברך שפטרני מעונשה של זו, שהרי גם היא נענשת בעון האב, וכמ"ש בכתובות (ח:): "פתח ואמר וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו, דור שאבות מנאצים להקב"ה, בניהם ובנותיהם מתים כשהם קטנים". וכן הוא במס' שבת (לב:): "בעוון נדרים בניו ובנותיו מתים כשהם קטנים". ואילו למג"א שהוא מצד מצות חינוך, שעל האב לחנך את בנו, ובהמנעו נענש ע"ז, יש לומר שאין צריך לברך על הבת, שהרי אמרו במס' נזיר (כט) שהאב אינו חייב במצות חינוך בתו.

האזינו לשיעורים בהשקפה ובפרשת השבוע מאת הרב ראובן גולן ב'קול הלשון' בטל' 03-6171001

לשיחות חדשות משנה זו על הפרשיות שעברו יש להקיש 1-1-2-48-1-1

ניתן להשיג את השיעורים והשיחות בעמדות המחשב של 'קול הלשון' בכל רחבי הארץ

לע"נ יחיאל זכריה בן אברהם ז"ל ♦ אליהו בן רבקה ומשה שמחי ז"ל ♦ המנוח יהודה בן שלום ורינה שרעבי ע"ה

ראובן בן נורה אגרוזקר ז"ל
מרים בת חסיבה ע"ה
ברוך בן עישה ויעיש ז"ל למש' קקון הי"ו

בנימין בן מרים מזרחי ז"ל
שמעון בן ציון זרוק ז"ל
מרים בת חסיבה גניש ע"ה

שמעון בן עישה בן ישי ז"ל
יאירה בת שרה לוי ע"ה
רבקה חמדה בת לאה תפארת ע"ה